

Hüseyin Şevket Çağatay ÇAPRAZ

Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, Lüleburgaz Meslek Yüksekokulu, Kırklareli,
Türkiye (cagataycapraz@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0001-7727-0728>

MOHAÇ MUHAREBESİ ARİFESİNDE DÎVÂN-I HÜMÂYÛNA KARŞI AVRUPA'DA KOALİSYON ARAYIŞLARI VE MACARİSTAN*

Özet

Mohaç'tan önceki Macar Krallığı'nın Avrupa'da temsil ettiği güç ve buna bağlı olarak politik manevra kabiliyeti, Osmanlı-Macar bağlantılarının etraflı tetkiki zemininde büyük önem taşımaktadır. Böylece Budin yönetiminin Avrupa diplomasisinde işgal ettiği yer ve Dîvân-ı Hümâyûna karşı politik mevcudiyetini sürdürme girişimleri net bir şekilde ortaya konabilmektedir. Bu suretle çalışmada Macar dış politikasında doğrudan etkiye sahip gelişmeler merkeze alınmıştır.

Zaman aralığı olarak 1521-1522 seneleri belirlenmiştir. Böylece Macaristan'ın fethine cihet eden Osmanlı akınları başlangıç noktası kabul edilmiştir. Hadiseler Avrupa'daki güç dengelerini temelden sarsan ve Macar Krallığı'nın daha fazla dayanamayacağını işaret eden Rodos'un fethine kadar getirilmiştir. Söz konusu süreçte Macaristan'ın iç kriz belirtilerini gözden geçirmek gaye edinilmediğinden ülkenin iç siyasi ve iktisadi koşullarına değinilmemiştir. Nihayet incelemede Batı Avrupa monarklarının Macar Krallığı'na siyasi ve askerî açıdan yaklaşımı ele alınmıştır. Ayrıca çok katmanlı ilişkilerin karmaşık niteliği ile Macaristan'ın Avrupa'nın batısından uzakta kalması nedeniyle yaşadığı yalnızlık yansıtılmak istenmiştir.

Aslına bakılırsa Sultan Süleyman'ın fetih gayretlerine kadar Macaristan'ın dış politikasındaki yegâne unsurun Osmanlı tehdidi olduğu söylenemez. Türk tehlikesine rağmen Macar kralları Zsigmond, Mátyás ve bir dereceye kadar Jagiellon Hanedanı Avrupa siyasetinde sadece gözlemci değil, aynı zamanda yönlendiricidir. İlgili kapsamda tahliller, Macar Krallığı'nın yıkılış sürecinde söz konusu politik ilişki ağının karakterini resmetmeye niyetlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Habsburg, Macar Krallığı, İngiltere, Fransa, Venedik, Windsor Antlaşması

*Geliş Tarihi: 4 Kasım 2022 – Kabul Tarihi: 21 Kasım 2022

Date of Arrival: 4 November 2022 – Date of Acceptance: 21 November 2022

Келген күні: 4 қараша 2022 ж. – Қабылданған күні: 21 қараша 2022 ж.

Поступило в редакцию: 4 ноябрь 2022 г. – Принято в номер: 21 ноябрь 2022 г.

Hüseyin Şevket Çağatay ÇAPRAZ

Dr. lecturer, Kırklareli University, Luleburgaz Vocational School, Kırklareli, Turkey
(cagataycapraz@gmail.com) <https://orcid.org/0000-0001-7727-0728>

SEEKING COALITION IN EUROPE AGAINST THE SUBLIME PORTE ON THE EVE OF THE BATTLE OF MOHACS AND HUNGARY

Abstract

The place of the Hungarian Kingdom before Mohacs in Europe and its political maneuverability are of great importance in the comprehensive analysis of Ottoman-Hungarian connections. Thus, the place occupied by the Buda administration in European diplomacy and its attempts to maintain its political presence against the Sublime Porte [Dîvân-ı Hümâyûn] will be clearly revealed. In this way, developments that have a direct impact on Hungarian foreign policy are centered in this study.

The time interval was determined as the years 1521-1522. Thus, the Ottoman raids that led to the conquest of Hungary were accepted as the starting point. The events were brought up to the conquest of Rhodes, which shook the balance of power in Europe and pointed out that the Hungarian Kingdom could not hold out any longer. In the aforementioned process, it was not aimed to review the signs of internal crisis in Hungary. For this reason, the domestic political and economic conditions of the country were not mentioned. Finally, the political and military approach of the Western European monarchs to the Hungarian Kingdom is discussed. In addition, the complex nature of multi-layered relations and the loneliness of Hungary due to being away from the west of Europe were tried to be reflected.

As a matter of fact, it cannot be said that the only factor in Hungary's foreign policy was the Ottoman threat until the conquest efforts of Sultan Suleiman. Despite the Turkish threat, the Hungarian kings Sigismund, Matthias Corvinus and to some extent the Jagiellonian Dynasty are not only observers but also guides in European politics. In the relevant context, the analyzes are intended to illustrate the characteristics of the political relationship network in during the collapse of the Hungarian Kingdom.

Keywords: Ottoman, Habsburg, Hungarian Kingdom, England, France, Venice, Windsor Treaty

1. XVI. Yüzyılın İlk Çeyreğinin Sonunda Osmanlı İmparatorluğu ve Macaristan

Belgrad'ın (Nándorfehérvár) 1521 senesindeki fethi Osmanlı İmparatorluğu'nun Macaristan'daki varlığının en önemli dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir. Sultan Süleyman'ın sonbaharda geri çekilmesinden sonra dahi Macaristan'dan gelen haberler, bölgede sükûnetin sağlanabileceğine dair bir güvencenin olmadığını bildirmektedir. Sabık kalenin düşmesi bölgedeki şartları değiştirmiştir. Zira Türkler Sirem'e (Szerémség) girmiş ve Dimitrofça (Szávaszentdemeter), Kupinik (Kölpény), Berkasovo (Berekszó), Bariç (Barics), Kamonç (Kamonc), Rednek gibi pek çok kaleyi ele geçirmiştir. Ayrıca Salankamen (Szalánkamén) gibi daha önemli birimler yok edilmiştir [1, s. 198].

Padişahın ana kuvvetleri Belgrad çevresinden ayrılrsa bile yöre kalelerine yerleştirilen birlikler Boşnaklarla birleşerek Sava Nehri'nin ötesini baskı altına almıştır. Sirem ve Petrovaradin'in (Pétervárad) muhafazasıyla görevli János Szapolyai ve István Báthori mezkûr yerlerde başarı sağlayamamış ve kasım ayında II. Lajos'u Budin'e çağırmıştır [2, fol. 587]. Aslında kışı Budin'de geçirmek isteyen Szapolyai, Belgrad beyinin saldırıları nedeniyle birkaç bin adamla İlok'ta (Újlak) kamp kurmak zorunda kalmıştır [3, s. 414]. Zemun (Zimony) ve Böğürdelen'in (Szabács) Osmanlı kuvvetleri tarafından alınması neticesinde Sirem, Belgrad'ın yeni beyi Yahyapaşazade Bali Bey'in doğrudan tehdidi altına girmiştir.

Kasım 1521 tarihli Macar Ulusal Meclisi'nin hükümleri doğrultusunda hızla bir ordu tesis edilmeye başlanmıştır. Hatta Venedik elçisi Şubat 1522 tarihine ait kayıtlarında yeni kurulan piyade ordusunun Sirem'e zamanında vardığını bildirmektedir [4, s. 454]. Söz konusu birlikler muhtemelen başkomutanlar vasıtasıyla kurulan paralı asker ordusu değildir. Zira asker toplamak için hazineden 14 Şubat'tan itibaren para gönderilmiştir. Nihayet mart ayına gelindiğinde Szapolyai Erdel'de yalnızca 1.500 adam bir araya getirebilmiştir [5, n. 3].

Aslında Macaristan'ın hudut bölgelerinde sürekli bir savaş hâkimdir. Belgrad'ın düşmesi büyük ve yıkıcı bir akının yalnızca ilk adımı olduğundan 1522 senesi Ocak ayının sonunda Budin'deki İmparatorluk elçisi, kralın Arşidük Ferdinand ile görüşmek istediğini bildirmiştir [5, n. 1].¹

Somut veriler, Belgrad'ın alınmasından sonra I. Süleyman'ın Macaristan'ın fethi için ciddi bir hazırlık yaptığını işaret etmektedir [6, s. 45]. Benzer şekilde Venedik'ten gelen bilgiler, padişahın Belgrad'da durmayacağına ve tüm Macaristan'ı fethetmek istediğine dair Batı Avrupa'daki inancın güçlendiğini göstermektedir [7, s. 201]. Dahası Osmanlı birliklerinin Rodos'a taarruz etmesi İtalya ve Macaristan ile başlayan ilerlemenin Avrupa'da yayılacağı algısını pekiştirmiştir.

İngiltere'den dönen Macar elçisi Hieronymus Balbi, Türklere karşı Habsburg Çasarlığı sarayından tekrar yardım istemiştir. Brüksel'deki İngiliz elçileri de Ocak 1522'de Osmanlı kuvvetlerinin aralıksız hücumlarının Macaristan'ı perişan ettiğini beyan etmiştir [8, fol. 227].² Belgrad kuşatmasını takip eden yıl içinde padişahın geniş çaplı bir eylem gerçekleştireceğine dair malumat bulunmamaktadır. Ancak 1522 tarihli

¹ "... dominus rex ut serenitas sua omnino veniat ad colloquium cum eo ... Turci fecerunt magnam incursionem et predam in hoc regno et ex plurimus locis habentur continuo nova de maximis apparatus Turcorum, ad primum vero contra regnum."

² "The Turkes in ungary doythe contynuell invasions and moche army." 22 Ocak 1522, Brüksel.

Eflak seferi ve hatta önceki yılın sonundaki Türk akınları endişeleri arttırmaktadır. Bu hususta Macar idaresi Leh Krallığı ile de irtibata geçmiştir. 27 Aralık 1521'de II. Lajos amcası Leh Kralı Zygmunt'a, Dîvân-ı Hümâyûnun Erdel ve Eflak'ta ilerleyip Braşov (Brassó), Seben (Szeben) gibi kaleleri ele geçirmeyi planladığını yazmıştır [9, s. 988].

7 Ocak 1522 tarihini takiben Eflak Voyvodası Radu (de la Afumaţi, 1522-1529) Silistre Beyi Mehmed'in ordularını yense de mart ayına geldiğinde mağlup olarak Erdel'e kaçmıştır. Osmanlı baskınlarının birbirini takip etmesi nedeniyle kendisini tehdit altında hisseden Braşov halkı Macar Kralına ve Vác Piskoposu László Szalkai'ye yardım temin etmek amacıyla elçi göndermiştir. Osmanlı birliklerinin hazırlık haberlerine ilaveten Erdel kentlerinin Türklerin kendilerinden vergi talep ettiklerini beyan etmesi Budin'de telaşa neden olmuştur [10, s. 551]. Bundan böyle kral, başkomutan olarak atanan Szapolyai'ye bir an önce Erdel'e gitmesi talimatını vermiştir.

Şubat ayının sonu ve mart ayının başında Osmanlı ordusu Szörénység'deki kalelerden biri olan Pet'i (Péth/Új-Pécs) ve Tuna Nehri'nin sol kıyısındaki Orşova'yı (Orsova) ele geçirmiştir. Yeni durum bu vakte kadar bölgede kalmayı başarmış Hristiyan halk için ciddi bir korku unsuru olarak boy göstermiştir [11, s. 23; 12, s. 208-209]. Elçilik raporlarına bakıldığında Türklerin Orşova'nın fethi için harekete geçtiği haberlerinin Ren, Schelde ve Maas coğrafyasında yayılmaya başladığı görülmektedir [2, fol. 621]. Badehu Macar Kralı, Kont Keglevich'in ayrılmasıyla tehlikeye giren Banja Luka ve Orbász savunması için Kral Naibi István Báthory'yi tayin etmeye mecbur kalmıştır.

1522 yılının ilkbaharında Belgrad, Saraybosna ve Hersek'ten gelen Türkler, kuşatma altında tuttıkları Krupa ve Knin'i alamaya muvaffak olamamıştır [5, n. 30]. Ancak Zagreb eyaleti [= *comitatus*] sınırlarının ötesindeki Una Vadisi'nin derinlerine duhul etmeleri başlı başına tasaya neden olmuştur. Aynı zamanda Turnu Severin'in (Szörény) fethine de çabalamışlardır. Kral Naibi István Báthory Dîvân-ı Hümâyûnun yeni askerî harekâtlarına karşı Turnu Severin'i güçlendirmiş, buraya János Kállay komutasında bir piyade ordusu sevk etmiştir. Ayrıca Titel, Yayça (Jajca), Orbász ve Bana Luka'yı (Banja Luka) takviye etmiş, garnizonların sayısını artırmış ve silah ile iâşe tedariki sağlamıştır [13, No: 271232].

Macar ve Habsburg savunma önlemlerine rağmen 1522 ilkbaharının sonunda Türkler ilerlemelerini sürdürmüştür. János Szapolyai Erdel'de hazırlık yaparken Osmanlı kuvvetleri Tuna'dan geçerek Erdel'e doğru mesafe kaydetmeye başlamışlar [10, s. 558], aynı zamanda Hırvatistan'a yeni bir sefer düzenleyerek İskiradin (Skradin) ve ardından Knin'i ele geçirmişlerdir [14, s. 27-28]. İskiradin ve Knin'in düşmesiyle Venedik,

İngiltere Kralı VIII. Henry ve Kardinal Thomas Wolsey'e çağrıda bulunmuştur: Aralarındaki çekişmeye son vererek ortak hareket etmeli ve Macaristan'ın imdadına yetişmelidir [7, s. 206].

Henüz ele geçirilmeyen kalelerin çevresi Osmanlı gazalarından nasibini almış, yerli nüfus kontrol altına alınmaya başlanmıştır. Knin gibi Hırvat-Boşnak hudut bölgesindeki Hristiyanların elinde kalan kalelerin düşmeye başlaması, ömürlerini muhafaza eden müstahkemleri ıssızdaki yapılar haline getirmiştir. Bu nedenle ihtiyaçlarını çok uzak bölgelerden ve büyük güçlüklerle temin eder hale gelmişlerdir. Mevcut şartlar dâhilinde bir kuşatma sırasında yalnızca kısa süreliğine dayanabilmişler [1, s. 198] ve ciddi koruma sağlayamamalarının yanı sıra nihayet artık kuşatma olmadan da Türklerin eline düşmeye başlamışlardır [15, fol. 46-47; 16, s. 65].

Klis (Klissza) ve Yayça, Osmanlı idaresi tarafından Eflak seferi öncesinde ve sırasında ikinci bir cephe olarak düşünülmüştür. Bu bakımdan Türklerce baskı altında tutularak Erdel'in güney sınırları etki altına alınmak istenmiştir [9, s. 995]. Klis'in ilk kuşatmasına Komutan Péter Monokovics karşı koymuş, ayrıca Zengg kumandanları Gergely Orlovesics ve Péter Krusics yardıma gelmiştir. Kalenin savunmasında başarı göstermiş olsalar da stratejik öneme sahip surların Osmanlı yönetimi tarafından zapt edilmesi yalnızca bir an meselesi haline gelmiştir [17, s. 73].

Hırvat tahkimat hattı varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Ancak Bosna'daki Srebrenik (Szrebernik) Banlığı'nın kaleleri olan Sokol (Szokol), Tesánj ve Srebrenik'in I. Selim tarafından 1512 Kasım ayında fethedilmesi sabık hudut güzergâhının sarsılmasına neden olmuş, böylece Osmanlı sınırı Sava Nehri'ne ulaşmıştır [18, s. 150]. Ancak Hırvat-Slavon-Dalmaçya Banlığı'na atanan János Korbáviai'nin uç bölgelerde savaşımaya dair hırsı, Macar sarayında yeni bir umudun doğmasını beraberinde getirmiştir [19, s. 177].

1522 senesinde Szapolyai Eflak seferine başlamış ve öncü birlikler 20 Haziran civarında, Voyvoda Radu komutasında Voyvodalığa girmiştir. Ancak Klis'in aldığı hasar, kentin Osmanlı akınları karşısındaki şansının tükendiğine ve Macar yerleşimler üzerindeki baskının daha da arttığına işaret etmektedir. Büyüyen kaygıların bir sonucu olarak, General Salm, Habsburg güçleriyle bölgeye gideceğine söz vermiştir [13, No: 276081]. Arşidük Ferdinand ise irsî eyaletlere yönelik tehdide dikkat çekmek üzere elçisini haziran ayında İngiltere'ye göndermiştir.

Roma'daki İngiliz diplomasisinin ana haber kaynaklarından biri Kardinal Lorenzo Campeggio idi. Kendisi Ragusa'dan Vatikan'a gönderilen mektuplardaki bilgileri İngiltere ile paylaşmaktaydı [20, s. 27]. Antwerp'ten gelen ve 1522 yılına ait haber mektubu da bu çerçevede değerlendirilmelidir. Buna göre Macaristan Türk sınırlarında gücünü

kanıtlamış ve Osmanlı ordularını birkaç kez geri püskürtmüştür. Kayıt büyük ihtimalle Szapolyai'nin 1522'deki başarılarına atıfta bulunmaktadır:

Voyvoda Szapolyai'nin temmuz ortasında Eflâk'a gerçekleştirdiği ilk seferde; Grumazi'de Eflâk'ı alan Silistre beyi mağlup edilmiştir. Voyvoda Radu ise Türk ordularından bir kısmını yenilgiye uğratmıştır. Galibiyet Macar yanlısı Radu'nun tekrar tahta çıkmasına yardımcı olmuştur [9, s. 997].

Voyvoda temmuz sonunda Erdel'e dönmüştür. Savaştan vazgeçmeyen Mehmed Bey tekrar saldırarak çeşitli çarpışmalarda Voyvoda Radu üzerinde zafer kazanmıştır. János Szapolyai sonbahar seferi sırasında Küçük Niğbolu (Kis Nikápoly) ve Zıştovi'yi (Svistov) kuşatmıştır. Bölgede toprak edinimi sağlayamasa da durum Voyvoda Radu'nun tahttaki hâkimiyetini güçlendirmiş, Mehmed Bey ise Tuna'nın arkasına çekilmiştir [12, s. 204].

Aslına bakılırsa Osmanlı yönetiminin bilinçli olarak bölme taktiği uyguladığı görülmektedir. Zira ekim ayında Sirem ve Hırvatistan'a akınlar tekrar başlatılmıştır. Ayrıca Saraybosna (Vrhbosna) paşasının 12 bin adamla bölgeye girmeye hazırlandığı ve Krajna'ya gazaların devam ettirileceği yönünde haberler de yayılmaya başlamıştır. Bunun üzerine Komutan István Báthori, voyvoda Eflâk'ta mücadele ederken hudut bölgelerini muhafaza edebilmek için harekete geçmiştir [9, s. 1001-1003].

Büyük ihtimalle haber mektubundaki veriler bu ikinci, ekim ayında gerçekleştirilen seferleri işaret etmektedir. Zira söz konusu savaşlar Niğbolu'nun (Nikápoly) doğusuna düşen, stratejik öneme sahip hudut hattında cereyan etmiştir. Öte yandan Zıştovi'nin de önemli bir liman ve geçiş noktası olduğunu belirtmek gerekir. İlaveten Eskicuma (Târgoviște), Curtea de Argeş (Argyasudvarhely) ve Yergöğü'ne (Giurgiu) giden yolları tutmaktadır. Macarların güçlerini gösterebildikleri yer burasıdır. Ekim ayındaki Rucâr ve Dridu savaşlarında Szapolyai ve Radu yeniden zafer kazanmıştır. Bu galibiyetler artık sınır bölgesinden ziyade Voyvodalığın içinde gerçekleşmiştir [9, s. 1004].

1522 seneli haber mektubunun "Macaristan sınırına" ve oradaki başarılarla atıfta bulunması da mümkündür. Zira Haziran 1522'de Komutan István Báthori'nin kuvvetleri Petrovaradin'de bir Türk birliğini yenmiştir [21, s. 1164]. Dahası Klis ve Yayça geri alınmıştır [22, s. 57-58]. Elbette mektupta bahsedildiği gibi Osmanlı kuvvetleri çeşitli kereler mağlup edilmemiştir. Ancak haberlerin Macar zaferleri konusunda bir tümevarım gerçekleştirmesi mümkündür.

İngiltere kançılıryasının¹ [] bu haberleri edinmeye gayret etmesi boşuna değildi. Zira Habsburg sınırlarının yanı başında gerçekleşen savaşlar

¹ Kançılar = şansölye. Fr. *chancelier* < Lat. *cancellarius*.

dikkate alınarak Fransa'ya karşı Habsburglarla işbirliği yapılmak suretiyle elde edilecek kazanç hesaplanmaktaydı. Muhtemelen Kardinal Wolsey bu tür haberlerin yayılmasıyla Arşidük Ferdinand Türklerle savaşırken, Habsburg Çasarı V. Karl'ın barış zemininde kalmasını amaçlamıştır. Ayrıca başarılarla ilgili bir rapor Macarlar ile Ferdinand'ın birlikte hareket ederek Türklere karşı bir sefer tesis edip muvaffak olabilecekleri, hatta bu vasıta ile Dîvân-ı Hümâyûna karşı Avrupa çapında bir ittifakın bina edilebileceği fikrine niyet etmektedir. Olası bir askerî kampanyayı da elbette Wolsey organize edecek ve haçlı davasının öncüsü olacaktır. Tedarik edilen kudret ile Fransa da kolaylıkla saf dışı bırakılabilirdi.

VI. Hadrianus Türklere karşı vücuda getirilecek bir haçlı seferi sayesinde Avrupa'da barışın tesis edileceğini düşünmüştür. Bu bakımdan Papa X. Leo himayesinde Fransızlara karşı bir ittifakın kolaylıkla sağlanabileceği döneme kıyasla VI. Hadrianus'un görüşleri farklılık arz etmektedir. Dahası halk kendisine V. Karl'ın hocası olması hasebiyle çasara niteliklerini kazandıran kişi gözüyle bakmaktadır. Durum seleflerine kıyasla politik alanda daha bağımsız bir politika izlemesini sağlamıştır. V. Karl'ın tahta çıktığı esnada kendisine dair şüphelerini dile getirmesi tesadüf değildir. Habsburgların amaçlarına Wolsey ya da en azından Floransalı Medici ailesinden biri daha uygun olurdu. Ayrıca Papalık hazinesi, Papa Leo'nun neden olduğu 800.000 dukalık borçtan da yakınmaktaydı [23, s. CCX].

Bu esnada Wolsey kendisi için bir çıkar alanı oluşturabilmiştir. Zira Medici X. Leo'nun ölümünden sonra müttefikini kaybeden V. Karl, gerek ekonomik gerekse politik olarak İngiliz yönetimine bağımlı hale gelmiştir. İngiltere, Fransa'ya karşı yürütülecek savaşlarda seferber edilecek İsviçre askerlerini finanse edeceğine söz vermiştir. Karşılığında ise Habsburg Çasarı mecliste İngiliz politikasına uygun adımlar atacaktır.

Genç Habsburg Çasarı, X. Leo'nun ölümünün ardından; VI. Hadrianus'un iktidarı zamanında İtalya iç siyasetindeki gelişmelere nüfuz etme imkânı bulamamıştır. Şartlar böyleyken Wolsey, V. Karl'ın kendisine minnettar olmasını bile başarmıştır. Çünkü Wolsey'in düzinelerce komisyon üyesi ve İngiltere'den maaş alan Romalı destekçileri bulunmaktadır. Ayrıca York Kardinalinin sunduğu destek sayesinde de Papalık meselelerinde serbest bir hareket alanı sağlayabilmiştir.

V. Karl, Wolsey'in zatına münhasır bir politika izlediğini ve genel itibarıyla Bari Başpiskoposu Esteban Gabriel Merino'nun sözlerine itibar ettiğini fark etmiştir [23, s. CCXI]. Hristiyanlar için verilecek mücadeleleri evvela kendi görevi addettiğinden, Wolsey bir anlamda Papa Hadrianus'u rakip olarak görmüştür. 1510'ların sonunda Wolsey şahsını Hristiyan dünyasının gerçek temsilcisi ve Türklere karşı savaş örgütleyebilecek tek

kişi olarak değerlendirmekteydi. Şimdilerde sessizleşen mevkisini canlandırmak maksadıyla olası bir haçlı seferine büyük destek vermiş, VIII. Henry’i de bu anlamda yönlendirmeye çalışmıştır. Rodos’a yönelen ve Macaristan’ı yeni akınlarla tehdit eden Türkler de Wolsey’in tutumunu takviye edecektir: 1522 yazı ve sonbaharında Wolsey saygınlığını geri kazanmak için Türklerin Balkanlara, Macaristan’a ve Rodos’a karşı fiillerine dair her türlü haberin kendisine ulaştırılmasını istemiştir.

2. XVI. Yüzyılın İlk Çeyreğinin Sonunda Türk Tehlikesi ve Haçlı Planları

Osmanlı ilerlemelerine karşı Krajna ve İstayer’in (Steiermark) muhafazasına da ihtiyaç duyulmuştur. Zira Rodos’un düşmesinden önce; St. Jean Şövalyelerinin 1522 sonbaharındaki trajik mücadelesi yaklaşırken Türklerin İtalya’da karaya çıkmaya hazırlandığına ve İmparatorluk topraklarında en kısa yol üzerinden ilerleyeceklerine dair Batı Avrupa’ya haberler ulaşmaktaydı.

İtalya’ya yönelik olası bir Türk taarruzuna ilişkin ilk raporlar henüz Sultan Selim tahtta iken Roma’ya gelmiştir. Mayıs 1520’de Papalık’taki İspanyol elçisi, Osmanlı idaresinin donanma inşa ettiğini ve Sicilya’ya saldırmaya hazırlandığını bildirmiştir. Sabık elçi birkaç gün sonra V. Karl’a “*yakında tüm Hristiyanlığın büyük bir tehlikeyle karşı karşıya kalacağı*” konusundaki endişesini dile getirmiştir [24, n. 278, 279-285-315].¹

Aynı dönemde Wolsey’in yandaşları Kardinal Lorenzo Campeggio ve onun elçisi Worcester Piskoposu Silvestro de’ Gigli, Türklerle ilgili malumatları düzenli olarak Roma’dan rapor etmiştir. İstanbul’dan gelen haberlere dayanarak, Türklerin büyük bir savaşa hazırlandığını ve Rodos’u almaları durumunda İtalya ve tüm Hristiyan âleminin tehlikeye gireceğini duyurmuşlardır [25, fol. 52-58-62]. İlaveten İmparatorluk elçisi 9.000 Türkün Friuli’ye ayak bastığını belirterek bir kara saldırısını bildirmiştir [26, fol. 41]. Papanın kendisi, Dîvân-ı Hümâyûnun Anadolu birliklerini boğazlardan geçirdiği ihbarı üzerine derhal yardıma gelmesi için VIII. Henry’e çağrıda bulunmuştur [25, fol. 48-60]. Aslında bu dönemde I. Süleyman’ın tahta çıkacağı ve Avrupa’ya karşı yayılmacı tavır göstereceği bilgisi bulunmamaktadır.

Belgrad kuşatması ile aynı dönemde İtalyanlar, Türk filosunun bir saldırısına karşı sürekli teyakkuzda kalmıştır. Güney İtalya veya Sicilya kıyılarına yapılabilecek bir çıkarma da ihtimal dâhilinde değerlendirilmiştir.

¹ Yavuz Sultan Selim devrinde Türk donanmasının kurulmasıyla ilgili haberler aralıklı olarak gelmiştir. Ancak İspanyol elçisinin kanısına göre Anadolu’da baş gösteren isyanlar, Hristiyanlığa kısa bir süre de olsa rahatlama sağlayacaktır.

1522 baharında Roma'daki İspanyol elçisi karşı saldırının zamanında yapılabilmesi amacıyla Napoli Krallığı'nı düzenli olarak bilgilendirmiştir [24, n. 352].

Napoli'den Türk donanmasının öncü kuvvetlerinin İtalya kıyılarına yaklaştığı haberleri de gelmekteydi [24, n. 417]. Gelişmelere karşı Ağustos 1521'de İspanya elçisi bir çözüm sunmuştur. Buna göre Calais'de toplanmaya hazırlanan hükümdarlar, bir anlaşmaya vararak Türklere karşı ittifak yapmalıdır. Kañılar Mercurino di Gattinara'nın elçi raporuna düştüğü bir not tespit edilmiştir. Kendisi burada Türk fetihlerine ilişkin ahbarın tümüne güvenilemeyeceğini, iddiaların Venediklilerin oyunu olabileceğini ve konunun araştırılması gerektiğini kaydetmektedir.

Kendi toprakları da tehlike altında olmasına rağmen 1522-1523 yıllarında Venedik'in Türklerin yanında olduğuna dair rivayetler çeşitli kereler zuhur etmiştir. Hatta bu nedenle Wolsey, Venedik yanlısı politikasını değiştirmek zorunda kalacaktır [7, s. 200]. Ocak 1522'de Roma'daki İngiliz elçisi Venedik'in "Türklerden korkmadığını" hatta Türklerin İtalya'da kıyıya çıkmasını finanse edebileceğini teyit etmiştir [24, n. 381]. Yine şayiye göre İmparatorluk topraklarına yapılan son saldırı da Venedik'in kışkırtmasıyla gerçekleşmiştir.

Mayıs 1522'de Macaristan'dan Gent'e (Gand = Ghent) gelen bir elçinin raporunda "*Türkleri Hristiyanlığa karşı ateşleyenler kesinlikle Venediklilerdir.*" kaydı göze çarpmaktadır. Dahası "*Türkler deniz istihzaratını terk ederek tüm güçleriyle Macaristan'a karşı ilerlemektedir.*" ifadesi kullanılmıştır. Bu elçinin kim olduğu tespit edilememiştir. Nürnberg'e gönderilen Macar elçilik heyetinin bir üyesinin Felemenk bölgesindeki Kutsal Roma İmparatorluğu sarayına gitmiş olması muhtemeldir. Öte yandan Venediklilerin donanmalarını hazır halde tuttuğu doğrudur.

Macar elçinin iddiaları ile Venedik'in Macaristan elçisinin sekreteri Francesco Massaro'nun beyanları birbirine paralellik göstermektedir. Massaro'nun raporuna göre Macarlar, Cambrai İttifakı Savaşları sırasında Venedik'in Türkleri ülkelerine karşı kışkırttığına, onlara gemi ve toplar tedarik ettiğine, ilaveten Macar Kralı ve idarî elitlerin ölmesi için Macar sarayına zehir gönderdiğine inanmaktadır [27, s. 215].

İngiltere'nin stratejik ortak olarak gördüğü signorianın Fransızlar ve Türklerle olan ilişkisinden uzaklaşmakta henüz güçlük çektiği yadsınamaz. Daha 1521'de, Belgrad'ın alınmasından sonra padişahın "...hakiki dostlarımız olarak sevinin." mesajını almıştır [27, s. 215]. 1522'de de Osmanlı donanmasının denize açılıp Rodos'u ele geçirmesini pasif bir şekilde izlemiştir [27, s. 215]. Büyük bir sefere hazırlanan Türklerin İstayer'e girip 4.000 kişiyi esir aldığına dair yeni haberler ulaşmıştır. Genel

kaniya göre Osmanlı kuvvetleri, signorianın bilgisi dâhilinde ve sağladığı geniş imkânlarla Arşidük Ferdinand'ın topraklarına duhul etmiştir [28, fol. 298].

İddialar, Venedik kıyılarına inerek Osmanlı neferatını gördüğünü, Türklerin bu suretle İmparatorluk topraklarına ulaştığını iddia eden Macar elçinin açıklamalarından türemiştir. Türklerin, Macar ya da Hırvat toprak beylerinin bilgisi dâhilinde geçiş yaptığı ihtimali de bulunmaktadır. Başka bir deyişle Türklerin İmparatorluk topraklarına nasıl geçtiği konusu uluslararası diplomaside büyük bir endişe kaynağı ve muammadır. Nitekim Ferdinand, İstayer'deki Türk tehdidini o kadar ciddiye almıştır ki, doğrudan hudut bölgesine kaçmıştır.

İmparatorluk ile Madrid ve Roma'da signoriayı etkisiz hale getirmenin tek güvenli yolunun, İngiltere Kralı aracılığıyla Venedik'in haçlı koalisyonuna dâhil edilmesi olduğu düşünülmüştür. Fransa'nın İtalya'ya fethetmesini sadece İngiltere Kralı engelleyebilirdi. Dolayısıyla İngiltere liderliğinde bir Osmanlı karşıtı sefer düzenlenmesi en iyi çözüm olup, bu sayede Valois de İtalya'dan uzak tutulabilirdi [24, n. 406]. Roma ve Madrid'de VIII. Henry'in Türk karşıtı koalisyona katılmasına büyük önem verilmiş, Venedik'in ittifaka dâhil edilmesine müdahil olabileceği öngörülmüştür. Dahası Avrupa siyasetinde Dîvân-ı Hümâyûnun signoriayı kendi tarafına geçmeye zorlayabileceği ve bu bakımdan İngiltere'nin Venedik ve Habsburg idaresi arasında arabulucu rolü de üstenebileceği düşünülmüştür.

Avrupa'da barışın sağlanması hususunda tecrübesi ve saygınlığı bakımından Wolsey'e büyük önem atfedilmiştir. Nihayet Mart 1523'te Wolsey, signoria ve V. Karl arasında arabuluculuk yapması için Richard Pace'i görevlendirmiştir [29, fol. 40]. Ancak nispeten pasifist olan Wolsey için bile Avrupa ile Venedik arasında bir köprü kurmak ve Türklerin Venedik desteğiyle Avrupa'da ilerleme kaydettiğine dair yaygın inanca son vermek zor olacaktır. Venedik'in entrikaları ile yalnızca İngiltere Kralı ve Wolsey'in baş edebileceğine dair Avrupa'da bir fikir birliği bulunmaktadır. Neticede 1522 yılının başına gelindiğinde Wolsey, Venedik'in Türklerle ittifak yapabileceğini belirtmiştir [24, Suppl., II. n. 91].

Cumhuriyetin olası Türk yanlısı politikasına ek olarak Valois'nın yanında kalıp kalmayacağı Venedik ile ilgili ana meseledir. Osmanlı karşıtı bir girişim için Venedik'i Fransa'dan ayırmak şarttır. Muhtemel bir Fransa yanlısı ve arka planda Osmanlı destekçisi signoria ile hiçbir devlet Navarra ya da Felemenk topraklarında sefere çıkmak istemeyecektir. Nihayet 1522'de bir İspanyol elçi tarafından kaleme alınan rapor, Fransa Kralının gizlice padişahı desteklediğini işaret etmiştir.

İspanya Kralının İngiltere'ye planladığı gezi gerçekleşmeden önce, 27 Nisan'da Kastilya amiralinden VIII. Henry'e bir izahat ulaşmıştır. Amiral, Fransa'nın Türk ilerleyişine sessiz kalarak onlara destek olduğunu, dolayısıyla Macaristan'ın işgalinde rol oynadığını, bu suretle Hristiyanlar arasındaki ayrılığı derinleştirdiğini bildirmiştir [30, fol. 2].¹

Osmanlı fetihlerine karşı Avrupa'da bir koalisyon fikri hâsıl olsa da kanaatin fiiliyata geçirilmesi oldukça zordur: Fransa Kralının ve Cumhuriyetin Hristiyan hükümdarlar arasındaki mücadeleler hakkında Türklere malumat verdiği ve "Habsburg Çasarının uzakta olup İtalya'nın yardımına gelemeyeceği" propagandasıyla Dîvân-ı Hümâyûnu kışkırttığı yönünde Roma'da bir yargı oluşmuştur. V. Karl olmadan Papalık Osmanlı kuvvetlerine karşı harekete geçebilecek durumda değildir. Türkler ise Papalık kuvvetleri henüz seferber olmadan karaya çıkabilecek niteliktedir. İspanya idaresi, Alman topraklarında Fransa ve Venedik aleyhine bir fikir birliğine varılırsa ordularının hamle yapacağını bildirmiştir. Bu esnada İngiliz Kralı Venedik'e elçi göndermeli ve ülkeyi şimdiye kadar izlediği politikadan caydırmalıdır [24, n. 417].

Neticede Venedik'in kazanılması ve Habsburg diplomasisinin fiili iştirakte bulunması için İngiltere'ye bel bağlanmıştır. Aynı zamanda Habsburglar, papadan I. François'yı aforoz etmesini ve İngiltere Kralını Fransa'ya karşı teşvik etmesini ummuştur. Benzer şekilde düşünen Wolsey Nisan 1522'de Venedik'i Fransa'dan ayırmak için ihtizaza gelmiştir.

Signoriannın Londra'daki elçisi raporlarında Habsburg idaresinin Venedik'e karşı tutumunun düşmanca olduğunu kaydetmektedir. Zira onlara göre Cumhuriyet, Macaristan'ın fethi için Türkleri teşvik etmektedir. Böylece Venedik Macaristan'ın muhafazası için Habsburg Çasarını asker sevk etmeye mecbur bırakacak, neticede batıdaki savaşlarda Fransa'nın eli rahatlayacaktır. Signoria suçlamaları reddetmiştir [31, n. 440].

Cumhuriyetin kuşatma altında tuttuğu İskiradin ve Klis nüfusunu kendi tüccarlarından dahi tahıl almaktan men etmesi ayrıca Dalmaçya kentlerinin vatandaşlarını direniş yerine Türk sancakbeylerine nezaket ziyaretinde bulunmaya teşvik etmesi haberleri Batı'ya ulaşmıştır. Bundan böyle İngiltere ile imparator ve daha ziyade nazırları Wolsey ve Gattinara tarafından tasarlanan ittifak sistemi gerçekliğini yitirmiştir [21, s. 1160-1163].

¹ "... quanto mas siendo frances y tan poco temeroso de dios, que ve tomar los turcas el reyno de ungría, y permite aquel mal por hartar a su deseo, que por cierto mas ayuda la casa de francia a los infieles, aquellos mismos se ayudan con la division contrima que entre los cristianos."

Osmanlı dış siyaseti ile iş birliği eğiliminde olduğu ihtimali üzerine Serenissima Avrupa'dan gittikçe izole edilecektir. Belki de bundan ötürü Venedik idaresi Macar kökenli Dalmaçyalı Başrahip János Statileo'ya İskiradin kalesini güçlendirmesi için gizlice 700 altın bağışlamıştır [27, s. 216]. Şubat 1523'te nihayet Venedik Klis halkına tahıl satın alma izni vermiştir. Türklerin İtalya'ya çıkarma yapması gittikçe muhtemel hale geldiğinde ise Venedik Dükü, Fransız karşıtı cepheye yaklaşarak Temmuz 1523'te Habsburglar ile ittifak yapmıştır [21, s. 1167-1172]. Hatta 1523 yılında II. Lajos Venedik'e bir elçilik heyeti gönderdiğinde signoria ve Macaristan arasında da yakınlaşma başlamıştır. Ne var ki Venedik idaresi, Budin'in Türklerle olası bir savaşına destek vermeye yanaşmamış ve Macar başkentinde daimî elçi bırakmamıştır [21, s. 1168-1170-1174].

Giderek artan yardım taleplerinin bir sonucu olarak, V. Karl sultanın yakında Napoli'ye karşı bir savaş başlatması ihtimaline karşı Nisan 1522'de VIII. Henry'e bir mektup kaleme almıştır [28, fol. 19]. 12 Nisan 1522'de Karl İngiltere Kralına, ülkesi Napoli'ye karşı Türk hazırlıklarının sürdüğünü tekrar bildirmiştir [32, fol. 2]. Korkular yersiz değildir. Zira 26 Nisan 1522'de İngiliz İmparatorluk Elçileri Robert Wingfield ve Tommaso Spinelli, Türklerin İstirya (Istria) Yarımadası'na ayak bastığını rapor etmiştir [28, fol. 291]. Papa ise Mart 1522'de henüz Kastilya'da iken artan Türk tehdidi nedeniyle V. Karl'a Dîvân-ı Hümâyûn ile barış yapılması için adım atması çağrısında bulunmuştur [17, s. 110].

İlkbahardaki Nürnberg İmparatorluk Meclisi'nin [Reichstag] ardından Habsburg Çasarı yılda 40.000 duka karşılığında Türklere karşı İsviçre'den paralı askerler tutacağını açıklayarak gerçekleşmesi zor bir söz vermiştir [24, n. 402]. Bu sırada Wolsey de İsviçre'ye bir elçi göndermiş ve Türklere karşı ihtiyaç hâsıl olduğundan ülke askerlerini başkalarının hizmetine girmemeleri konusunda uyarmıştır [31, n. 409].

İngiliz yönetimi Avrupa'daki egemen güçlerin mücadelesinde açıkça V. Karl'ın dikkatinin dağılmamasını amaçlamaktaydı. İspanya-İmparatorluk Savaşı sayesinde Fransa'nın birkaç cephede kontrol altında tutulması ayrıca V. Karl ile VIII. Henry ittifakının muhafaza edilmesi tabii olarak İngiltere'nin işine gelmekteydi [33, s. 27].

Politika başarılı olmuş ve Habsburg Çasarı İngiltere'ye seyahat etme niyetini dile getirmiştir. Görünüşe göre imparator Türk tehlikesinin geçici olduğunu ve Habsburg Çasarlığı'nın yönünü Fransa'ya çevirebileceğini düşünmüştür. Neticede Türk tehdidi, Rodos'un yardım talepleri ve Eflâk'taki çatışmalar V. Karl'ı Mayıs 1522'de şahsen İngiltere'ye seyahat etmekten ve burada VIII. Henry ile Fransa'ya karşı ittifak yapmaktan alı koymamıştır [24, n. 433, 434-448]. 27 Nisan 1522'de Fransızlar Bicocca'da mağlup edilmiştir. Böylece Milan'ı yeniden ele geçirme umutları ortadan

kalkmıştır. Yıl içinde Cenova'nın düşmesiyle I. François bir darbe daha almıştır. İmparatorun bundan sonraki amacı Fuenterrabía'yı geri almak olmuştur [34, s. 768].

28 Mayıs 1522'de Habsburg Çararı, Dover'a ayak bastığında İngiltere François'ya savaş ilan etmiştir [23, s. CCXII]. Türklerin İmparatorluk topraklarına tehditkâr bir şekilde yaklaşması ve Boşnak Hüsrev Paşa'nın 13 Haziran'da Klis Kalesi'ni kuşatması Habsburg politikasında değişikliğe neden olmamıştır [35, s. 38]. Klis, Péter Monokovics komutasında kurtarılmıştır.

İngiltere Dalmaçya'daki siyasetinde çok daha ihtiyatlıdır. Zira bölgedeki bir yenilgi İngiltere'yi ziyaret eden imparatorla tesis edilebilecek bir ittifaka, hatta kurulacak bir *foederatio* sistemine zarar verecektir. İngiltere elçileri Haziran 1522'de Habsburg Mária'nın Prag'dan V. Karl'a gönderdiği mektupların kopyalarına da erişmiştir. Kaynaklar bir saray ziyafeti hakkında bilgi vermektedir. İngiliz kâtipler bunu Macar Kralı II. Lajos'un da katılımıyla Habsburg Çasarlığı ve İngiltere'nin aralarındaki ittifakı kutladığı yönünde kayda geçirmiştir [36, fol. 269].

İngiliz kayıtlarının gerçeği yansıtmayı yansıtmadığı tam olarak saptanamamaktadır. Ancak II. Lajos, Macar elçilik heyetini Arşidük Ferdinand ile görüşmesi için Beç'e göndermiştir [37, fol. 399]. Bu görüşmeler sırasında arşidük, İngiltere'de bulunan kardeşiyle temasa geçmek istemiştir. Türk tehlikesini gören Ferdinand, kardeşini uyarmak ve Habsburg Çasarının hatta İngiltere Kralının adım atmasını sağlamak amacıyla İngiltere'ye Martín Salinas adındaki özel elçisini acilen göndermiştir. Sabık elçi VIII. Henry'den malî yardım da talep edecektir [24, n. 420]. Bu esnada kardinaler heyeti Habsburg Çararı ve İngiltere Kralından Hristiyanlara karşı savaşmayı bırakıp silahlarını Türklere karşı çevirmelerini talep etmiştir [25, fol. 75].

İngiltere ve Habsburg idareleri Fransa'ya karşı savaşmaktan geri durmayacaktır. Ancak 19 Haziran 1522'de imzalan Windsor Antlaşması'nda İngiltere ve Habsburg Çasarlığı Türklere karşı mücadelede Macaristan Krallığı'na koruma sağlayacaklarını, ayrıca mühimmat desteği vereceklerini vaat etmiştir [38, s. 59]. Kayda geçirilen mezkûr taahhütteki ifadeler şöyledir:

“Hristiyanların itilaf etmez hasmı olan Türkler, Hristiyan devletleri tehdit edip Macaristan'ı harap etmektedir. Hristiyanlardan aldıkları yeni topraklar her zamankinden daha muazzam bir korkuya mahal vermektedir. Bazı Hristiyan hükümdarlar da silahlarını Türkleri defetmek için kullanmak

istememezler. Bunun yerine kâfirlerin taarruzlarının sebep olduğu dertlerden kendi hodbin nefisleri için yararlanırlar.” [39, fol. 391-392]¹

İfadelerden Dîvân-ı Hümâyûna karşı bir birlik oluşturulmak istendiği anlamı çıkarılabilir. Ancak Venedik'ten gelen bir haber Windsor Antlaşması'nın son varyantına Macaristan'a yapılacak yardımın dâhil edilmediğini ortaya koymuştur. İspanya'ya gitmekte olan ve Habsburg Çasarlığı'nda görevli Venedik Elçisi Gasparo Contarini'nin İngiltere'den dönen Kançılar Gattinara'dan öğrendiğine göre Macaristan ile ilgili madde şahsen Wolsey'in talebi üzerine sözleşmeye girmemiştir. Gattinara'nın aktardığı haliyle pek de inançlı biri olmayan Wolsey, açıkça Fransızlara atıfta bulunarak “...önce buradaki Türkü kovalım” demiştir [31, n. 507].²

Venedik elçisi Wolsey'i ikna etmek ve signorianın Türklerle işbirliği yapmadığını kanıtlamak için büyük çaba harcamıştır. Elçi, Windsor Antlaşması'nın imzalanması arifesinde şansölyeden özel bir görüşme dahi talep etmiştir. Ayrıca signorianın sultan ile bir anlaşma yapmadığını, aksine Osmanlı birliklerinin Venedik'e de saldırmaya hazırlandığını, bu nedenle Fransızlara karşı savaştan önce bir haçlı seferi başlatılması gerektiğini ispatlamaya çalışmıştır [31, n. 470].

Klis'i kuşatmaya hazırlanan Osmanlı birlikleri pek çok noktadan harekete geçerek Dalmaçya'nın ötesindeki Krajna ve İstayer'e taarruza başlamıştır. Durumun yarattığı büyük endişe nedeniyle Ferdinand Krajna ve İstayer yakınlarındaki kaleleri güçlendirmiştir. Venedik ise bir Osmanlı birliğinin deniz yoluyla gelip Isonzo'da karaya çıktığını, yine karadan Friuli'ye doğru ilerlediğini ve hatta Krajna'da Postoina'ya ulaştığını; daha sonra muhtemelen Klisa'ya yürüyen orduya akın ederek askerleri esir aldığını duyurmuştur [31, n. 469].

Gelişmeler İngiliz ve Habsburg idarelerini Fransa'ya karşı başlatılacak savaştan alıkoymamıştır. Nihayet İngiltere Temmuz 1522'de Bretonya ve Picardie bölgelerinden Fransa'ya karşı savaş başlatmıştır. Boulogne çevresi yakılsa da daha ileri gidilememiştir.

¹ “*Articuli qui videntur nunc concipiendi pro trino fœdere inter S. D. n., nunc electum, D. Carolum Cæsarem, et seren regem Angliæ ... calamitati cristiane religionis succeratur et turcarum ferocitati ac tirannisi occurratur ac conatus in ruinam Regni Hungarie temptarunt facilius repellantur ... imminentis periculis obvietur sit etiam fedus christianorum offensium contra ipsos hostes fidei, ita ut non solum ad defendendum Regnum hungariae sed etiam ad determinandos hostes catholicae fidei ac eos offendendos debeant ipsorum contrahentes ... intendere ... ac cristianos principes ad immitare ... expeditionis pro bono publico tractare, ... qui hanc sanctam expeditionem ... suscipient indulgentias cruciatus supplicatur.*”

² “... *che l'era uno homo poco religioso.*”

Başarı getirmeyen yaz aylarındaki Fransa seferinin ardından Wolsey ekim ayında barış yapmaya yanaşmıştır. Türklerin İtalya'ya taarruzu Avrupa'daki güç dengesini feci bir şekilde değiştirebilecekken, büyük ihtimalle İngiltere ve Habsburg Çarşılığı'nın ordularını Fransa'da daha fazla meşgul etmek istememiştir. Ayrıca böyle bir durumdan sadece Valois Hanedanlığı faydalanabilecektir.

Kral VIII. Henry artık elçilerine V. Karl ile yapılacak görüşmelerde kendisini Dîvân-ı Hümâyûna karşı uyarmalarını emretti [23, n. 2567]. Barış fikrini Wolsey de desteklemekteydi. Osmanlı ilerleyişinin oluşturduğu tehdit giderek artınca, Habsburg Çarşısı Fransa'ya karşı sefer düzenlemekten vazgeçti ve İtalya'nın savunmasına odaklandı. Fransa'ya karşı başlatılan mücadelelere nihayet ara verildi.

Sonuç

Macar topraklarının fethine büyük önem veren Osmanlı İmparatorluğu batıya yönelik genişleme politikası kapsamında Hırvat hudutları, İtalya ve Habsburg coğrafyasına da akınlar düzenlemiştir. Çok yönlü fetih stratejisinin temel amacı Çarş V. Karl, Habsburg arşidükü, Papalık, Ragusa ya da Venedik tarafından Macar Krallığı'na sunulabilecek desteğin önünü almaktır. Bu vasıta ile Batı'nın, özellikle İtalya ve Habsburgların kontrol altında tutulması; Friuli ve Krajna'nın savunmasıyla meşgul olmalarının sağlanması mümkün olmuştur.

Nihayet Dîvân-ı Hümâyûn siyaseten Avrupa'da öyle bir intiba yaratmıştır ki, Türklerin Hırvatistan ile Dalmaçya'da kaleler alarak arazilerini genişletmek istediği ve Sırbistan ya da Temeş (Temes)-Severin (Szörény) güzergâhından ilerlemek yerine ordularını sabık coğrafyadan Macaristan'a sevk etmeyi planladığı düşünülmüştür. Öyle ki Osmanlı idaresinin Belgrad ve Titel'i kuşatacağı dahi hesaba katılmamıştır. Osmanlı akınlarının yarattığı korku ve muamma Avrupa'da Türklere karşı koalisyon arayışlarını da beraberinde getirmiştir.

Mevcut çatı altında çalışmada, Macar Krallığı'nın Avrupa'daki diplomatik münasebetler sistemi ve hanedanlık ilişkileri içindeki yeri ve imajı sunulmaya çalışılmıştır. Buradan yola çıkarak İngiltere de dâhil edilmek suretiyle Avrupa'daki politik ve askerî girişimler ön planda tutulmuştur. İngiliz, Habsburg, Papalık ve Venedik gibi idarelerin Macaristan'a yaklaşımları gösterilmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun bu faaliyetlerdeki etkisine işaret edilmiştir.

Büyük Hristiyan idarelerinin çıkar ilişkileri ve zarurî gördükleri siyaset içinde Macaristan öncelikli konuma kavuşamamıştır. Neticede Osmanlı yayılmasına karşı Avrupa'da bir birliğin oluşturulması mümkün olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu henüz kendileri için doğrudan bir

tehlike arz etmezken İngiltere ve Kutsal Roma İmparatorluğu'nun Fransa'ya karşı savaşta diretmesi, Batı Avrupa'daki gelişmelerin temelini belirlemiştir. Osmanlı yönetimi ile işbirliği yaptığı düşünülen Venedik ise Dîvân-ı Hümayûnun öfkesini üzerine çekmekten ziyade kendi topraklarının muhafazasına gayret emiştir. Şartlar sabık ülkelerden yardım bekleyen Macaristan'ın Avrupa'da yalnız kalmasına neden olmuştur.

Kaynakça

1. Kubinyi, András, "A Szávaszentdemeter-Nagyolaszi Győzelem 1523-ban". *Hadtörténelmi Közlemények*. C. 25. S. 2. 1978, s. 194-202.
2. Magyar Országos Levéltár, Q szekció: Diplomatikai Levéltár (Gyűjteményekből [P és R Szekcióból és Állagtalan Fondok]), Q 23, LVI, fol. 587, 621.
3. Kiss, Lajos, "Nándorfehérvár Bukása". *Hadtörténelmi Közlemények*. C. 2. S. 1. 1889, s. 389-440.
4. C. Tóth, Norbert, "Egy Legenda Nyomában: Szapolyai és Ecsedi Bátor István Viszonya 1526 Előtt". *Századok*. C. 146. S. 2. 2012, s. 443-463.
5. *Politikortörténeti Források Batori István Első Helytartóságához (1522-1523)*. Közzétette: C. Tóth Norbert. Budapest: Magyar Országos Levéltár Kiadványai, 2010.
6. Fodor, Pál, *Magyarország és A Török Hódítás*. Budapest: Argumentum Kiadó, 1991.
7. Setton, Kenneth M., *The Papacy and the Levant (1204-1571). The Sixteenth Century*. Philadelphia: American Philosophical Society, 1984.
8. British Library, Cotton MS Galba B. VIII, fol. 227.
9. C. Tóth, Norbert, "Szapolyai János Erdélyi Vajda 1522. Évi Havasalföldi Hadjáratai: Havasalföld Korlátozott Függetlenségének Biztosítása". *Hadtörténelmi Közlemények*. C. 125. S. 4. 2012, s. 987-1014.
10. *A Szapolyai Család Oklevéltára I. Levelek és Oklevelek (1458-1526)*. (Magyar Történelmi Emlékek. Okmánytárak). Közreadja: Neumann Tibor. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Történettudományi Intézet, 2012.
11. *1504-1566. Memoria Rerum. A Magyarországi Legutóbbi László Király Fiának Legutóbbi Lajos Királynak Születése Óta Esett Dolgok Emlékezete (Verancsics-Évkönyv)*. Szerkesztette: Bessenyei József. Budapest: Magyar Helikon, 1981.
12. Kupelwieser, Leopold, *Die Kämpfe Ungarns mit den Osmanen bis zur Schlacht bei Mohács, 1526*. Wien-Leipzig: Wilhelm Braumüller, 1899.
13. Magyar Országos Levéltár, Diplomatikai Fényképgyűjtemény, No: 271232, 276081.
14. E. Kovács, Péter, "Ferdinánd Főherceg és Magyarország (1521-1526)". *Történelmi Szemle*. C. 45. S. 1-2. 2003, s. 25-44.
15. Haus-, Hof- und Staatsarchiv des Österreichischen Staatsarchivs, Große Korrespondenz, 25 A, fol. 46, 47.
16. Kubinyi, András, "A Magyar Állam Belpolitikai Helyzete Mohács Előtt". *Mohács. Tanulmányok*. Szerkesztette: Rúzsás Lajos-Szakály Ferenc. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1986, s. 59-101.
17. Artner, Edgár, "Magyarország és Az Apostoli Szentszék Viszonya A Mohácsi Vészt Megelőző Években, 1521-1526". *Mohácsi Emlékkönyv, 1526*. Szerkesztette: Lukinich Imre. Budapest: Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1926, s. 63-124.
18. Szakály, Ferenc, "The Hungarian-Croatian Border Defense System and Its Collapse". *From Hunyadi to Rákóczi: War and Society in Medieval and Early Modern Hungary*. Edited: Janos M. Bak-Bela Kiraly. New York: Brooklyn College, 1982, s. 141-158.

19. Pálosfalvi, Tamás, *Nikápolytól Mohácsig 1396-1526*. Budapest: Zrínyi Kiadó, 2005.
20. Fraknói, Vilmos, *Magyarország A Mohácsi Vész Előtt, A Pápai Követek Jelentései Alapján*. Budapest: Szent István Társulat, 1884.
21. *A Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottságának Oklevél-Másolatai. I. Füzet. A Mohácsi Vész Előtti Okiratok Kivonatai*. Ismertette: Óváry Lipót. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottsága, 1890.
22. Nemes, Gábor, "VII. Kelemen Pápa Magyar Vonatkozású Brévéi (1523-1526): Adatok A Magyar Királyság és A Szentszék Kapcsolataihoz". *Magyarország és A Római Szentszék. (Források és Távlatok). Tanulmányok Erdő Biboros Tiszteletére*. Szerkesztette: Tusor Péter. Budapest-Róma: Magyar Tudományos Akadémia-Pázmány Péter Katolikus Egyetem-Lendület Egyháztörténeti Kutatócsoport, 2012, s. 51-69.
23. *Letters and Papers Foreign and Domestic of the Reign of Henry VIII*. Volume: III. Part: 2. Edited: John Sherren Brewer. London: Her Majesty's Stationery Office, 1867.
24. *Calendar of Letters, Despatches and State Papers relating to the Negotiations between England and Spain preserved in the Archives of Simancas and elsewhere*. Volume: II. Edited: Gustav Adolf Bergenroth. London: Longmans, Green, Reader & Dyer, 1866.
25. British Library, Cotton MS Vitellius B. IV, fol. 48, 52, 58, 60, 62, 75.
26. The National Archives, Public Record Office, State Papers, 1/20 fol. 41.
27. Jászay, Magda, *Velence és Magyarország. Egy Szomszédság Küzdelmes Története*. Budapest: Gondolat Könyvkiadó, 1990.
28. British Library, Cotton MS Galba B. VII, fol. 19, 291, 298.
29. British Library, Cotton MS Nero B. VII, fol. 40.
30. British Library, Cotton MS Vespasian C. II, fol. 2.
31. *Calendar to the English Affairs, existing in the Archives and Collections of Venice and in other Libraries of Northern Italy*. Volume: II. Edited: Rawdon Brown. London: Stationery Office, 1864.
32. Haus-, Hof- und Staatsarchiv des Österreichischen Staatsarchivs, England Korrespondenz, 312, fol. 2.
33. Mattingly, Garrett, "An Early Nonaggression Pact". *Journal of Modern History*. C. 10. S. 1. 1938, s. 1-30.
34. Gwyn, Peter, "Wolsey's Foreign Policy: The Conferences at Calais and Bruges Reconsidered". *The Historical Journal*. C. 23. S. 4. 1980 s. 755-772.
35. B. Szabó, János, *Mohácsi Csata*. Budapest: Corvina Kiadó, 2006.
36. British Library, Cotton MS Vitellius B. XX, fol. 269.
37. Magyar Országos Levéltár, Q szekció: Diplomatikai Levéltár (Gyűjteményekből [P és R Szekcióból és Állagtalan Fondok]), Q 24, LVI, fol. 399.
38. Creighton, Mandell, *Cardinal Wolsey*. London: Macmillan And Co., 1898.
39. British Library, Add MS Yelverton C. XLIII, fol. 391-392.

Андатпа

Мажарстан Корольдігінің Еуропадағы Мохачқа дейінгі орны мен саяси қабілетілігі, Османлы-Мажарстан байланыстарын орнатуда үлкен маңызға ие болды. Осылайша Будин әкімшілігінің Еуропа дипломатиясында алатын орны мен Диван-ы Хумаюнга қарсы саяси қатынасын сақтауға тырысқанын нақты айтуға болады. Бұл зерттеуде Мажарстанның сыртқы саясатына тікелей әсер ететін оқиғалар ескерілген, 1521–1922 жылдар кезеңі негізге алынған. Осылайша Мажарстанды жаулап алуға әрекет еткен Османлы жорықшылары бастапқы шабуылды белгіледі. Еуропадағы күштердің тепе-теңдігін бұзып, Мажарстан корольдігіне нұқсан келтіріп, іс-әрекеттер

нәтижесінде Родосты жаулап алды. Аталған процесте Мажарстанның дағдарыс барысын қарастыру мақсат етілмегендіктен, елдің ішкі саяси және экономикалық жағдайлары қарастырылмады. Соңында Батыс Еуропа монархтарының Мажар королдігіне қатысты саяси және әскери тұрғыдан көзқарасы қарастырылады. Сондай-ақ, көп салалы қарым-қатынастардың күрделі сипатымен қатар, Мажарстан Еуропаның батысынан алыс болғандықтан оның жалқылығын көрсету басты назарда болды.

Шын мәнінде, Сұлтан Сүлейманның жаулап алу әрекеттеріне дейін Мажарстанның сыртқы саясатындағы негізгі себеп Османлы қауіпі деп айтуға болмайды. Мажар корольдері түркілерден төнген қауіпке қарамастан, Зигмонд, Матьяс, Ягеллон әулеті Еуропалық саясатта бақылаушы ғана емес, жол көрсетуші де болды. Мажар корольдігінің ыдырау кезеңінде қарастырылып отырған саяси қатынастардың сипаты көрсетіліп, тиісті көлемде талдау жасалды.

Кілт сөздер: Османлы, Габсбург, Мажар корольдігі, Англия, Франция, Венеция, Виндзор келісімі

(Хусейн Шевкет Чагатай ЧАПРАЗ. МОХАЧ ШАЙҚАСЫ ҚАРСАҢЫНДА ЕУРОПАДАҒЫ ОСМАНЛЫЛАРҒА ҚАРСЫ КОАЛИЦИЯ ІЗДЕНІСТЕРІ ЖӘНЕ МАЖАРСТАН)

Аннотация

Место Венгерского королевства перед Мохачем в Европе и его политическая маневренность имеют большое значение для всестороннего анализа османско-венгерских связей. Таким образом, можно четко заявить, что администрация Будина пыталась сохранить свои позиции в европейской дипломатии и свои политические отношения против Диван-и Хумаюна. В данном исследовании основное внимание уделяется событиям, оказывающим непосредственное влияние на внешнюю политику Венгрии.

Временной интервал был определен как 1521-1522 годы. В следствии этого, за отправную точку были приняты османские набеги, приведшие к завоеванию Венгрии. События были доведены до завоевания Родоса, что пошатнуло баланс сил в Европе и указало на то, что Венгерское королевство не может больше сопротивляться. Вышеупомянутый процесс не был направлен на рассмотрение признаков внутреннего кризиса в Венгрии. По этой причине внутривнутриполитические и экономические условия страны не упоминались. Обсуждается политический и военный подход западноевропейских монархов к Венгерскому королевству. Кроме того, в данном исследовании попытались отразить сложный характер многослойных отношений и одиночество Венгрии из-за удаленности от запада Европы.

На самом деле нельзя сказать, что единственным фактором внешней политики Венгрии была османская угроза до завоевания султаном Сулейманом. Несмотря на турецкую угрозу, венгерские короли Сигизмунд, Матиас Корвинус и в какой-то мере династия Ягеллонов являются не только наблюдателями, но и проводниками в европейской политике. В соответствующем контексте анализ призван проиллюстрировать характеристики сети политических отношений во время распада Венгерского королевства.

Ключевые слова: Османская империя, Габсбурги, Венгерское королевство, Англия, Франция, Венеция, Виндзорский договор

(Хусейн Шевкет Чагатай ЧАПРАЗ. ВЕНГРИЯ НАКАНУНЕ БИТВЫ ПРИ МОХАЧЕ И ПОИСКИ КОАЛИЦИИ В ЕВРОПЕ ПРОТИВ ОСМАН)